एड्स संक्रमित व्यक्तिहरूमाथि हेयभाव तथा भेदभाव

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागको

स्नातकोत्तर तह दोस्रो बर्षको दशौँ

पत्रको प्रयोजनको लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

लक्ष्मी भुसाल

रोल नं. ३ (२०६१/०६२)

समाजशास्त्र/ मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०६४

एड्स संक्रमित व्यक्तिहरूमाथि हेयभाव तथा भेदभाव लक्ष्मी भुसाल २०६४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/ मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
नेपाल

सिफारीस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तीको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि लक्ष्मी भुसालद्वारा **"एड्स संक्रमित व्यक्तिहरू माथि हेयभाव तथा भेदभाव"** विषयमा तयार पारिएको शोधपत्र मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

....
मधुसूदन शर्मा सुवेदी
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर

मितिः २०६४/१०/.....

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय

समाजशास्त्र/ मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

नेपाल

स्विकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तीका लागी लक्ष्मी भुसालद्वारा तयार पारी प्रस्तुत गरेको **"एड्स संक्रमित व्यक्तिहरू माथि हेयभाव तथा भेदभाव"** विषयक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तीको लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

<u>शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति</u>

विभागीय प्रमुख

____

(डा. ओम गुरुङ्ग)

आन्तरिक परीक्षक

____

(मधुसूदन शर्मा सुवेदी)

बाह्य परीक्षक

____

डा. पदमलाल देवकोटा

मितिः २०६४/१०/.....

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालयको समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्नको लागि तयार पारिएको हो । **"एड्स संक्रमित व्यक्तिहरू माथि हेयभाव तथा भेदभाव"** शोधशीर्षक लिई काठमाडौं उपत्यकाको स्पर्ष नेपाल, स्नेह समाज र माइति नेपाल जस्ता संस्थामा आधारित भएर यो अध्ययन गरिएको छ । यो अध्ययनका क्रममा विभिन्न पूर्व प्रकाशित पुस्तक, लेख तथा रचनाहरूको सहयोग लिदै विभिन्न व्यक्ति, वुद्धिजिवीहरू र संघसंस्थाहरूलाई मुख्य आधार बनाएर प्रस्तुत गरिएको छ ।

सर्वप्रथम मेरो अध्ययनको क्रममा आ०नो व्यस्त समयको वावजुतपनि अमूल्य समय उपलब्ध गराएर सल्लाह र निर्देशन गर्नुहुने आदरणीय गुरु श्री मधुसूदन शर्मा सुवेदी ज्यू प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । त्यस्तैगरी स्नातकोत्तर (समाजशास्त्र) तह पूरा गर्न सहयोग पुऱ्याउने त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागलाई नै धन्यवाद दिन चाहन्छु । मेरो शोधपत्र तयार गर्ने सिलसिलामा सहयोग गर्ने विभिन्न संघसंस्थालाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यस अध्ययनको लागि विभिन्न तथ्याङ्कहरू संकलन गर्न सहयोग पुऱ्याउने विभिन्न ठाउँका उत्तरदाताहरूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

मलाई उच्च शिक्षा अध्ययनको लागि यस खुड्किलो सम्म पुऱ्याउने मेरो परिवार विशेषगरी दाजु रामकुमार भुसाल र भाउज्यू पुष्पा भुसाल प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । साथै यस कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने भतिजा माधव रेग्मी र भिनाजु कृष्णप्रसाद रेग्मीप्रति पनि आभारी छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्र कम्प्युटर टाइप गरी सहयोग गर्नुहुने ओएसिस इन्स्टीच्यूटका गोकर्णप्रसाद अर्याललाई पनि हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

लक्ष्मी भुसाल
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषयसूची

पेज नं.

सिफारिस पत्र	
स्वीकृति पत्र	
कृतज्ञता ज्ञापन	
विषयसूची	
तालिकासूची	
अध्याय- एक (Chapter-One)	**१-११**
परिचय (Introduction)	१
१.१ अध्ययनको पृष्ठभुमी (Background of the Study)	१
१.२ विश्वपरिवेशमा HIV/AIDS	३
१.३ नेपालमा HIV/AIDS को अवस्था	६
१.४ समस्या कथन (Statement of the Problem)	८
१.५ उद्देश्यहरू (Objectives)	९
१.६ अध्ययनको महत्व (Significance of the Study)	१०
१.७ अध्ययनको सीमाङ्कन (Limitation of the Study)	११
अध्याय दुई (Chapter-Two)	**१२-२३**
साहित्यपुनरावलोकन (Literature Review)	१२
अध्याय-तीन (Chapter-Three)	२३
अनुसन्धान विधि (Research Methodology)	२३
३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनोट (Site Selection)	२३
३.२ अनुसन्धान ढाँचा (Research Design)	२३
३.३ अध्ययन क्षेत्रको समग्रता र नमूना छनौट (Sampling)	२४
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति तथा स्रोत (Nature and Sources of Data)	२४
३.५ तथ्याङ्क संकलन विधि (Data Collection Method)	२४
३.५.१ अर्ध संरचित अन्तरवार्ता (Semi-structure Interview)	२४
३.५.२ वैयक्तिक अध्ययन (Case Study)	२५
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण (Data Analysis)	२५

अध्याय-चार २६-३३

एच.आई.भी. संक्रमित व्यक्तिहरूको सामाजिक, आर्थिक अवस्था २६

४.१ उत्तरदाताको सामाजिक विशेषता २६

४.१.१ उमेर र लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताको विवरण २६

४.१.२ जन्मस्थानको आधारमा उत्तरदाताको विवरण २७

४.१.३ उत्तरदाताको शैक्षिक स्थिति २७

४.१.४ उत्तरदाताको धार्मिक स्थिति २८

४.१.५ पारिवारिक संरचना २९

४.१.६ उत्तरदाताको वैवाहित स्थिति २९

४.१.७ उत्तरदाताको वर्तमान बसाई स्थिति ३०

४.२ उत्तरदाताको आर्थिक अवस्था ३१

४.२.१ उत्तरदाताको वर्तमान पेशागत स्थिति ३१

४.२.२ उत्तरदाताको संक्रमण हुनु भन्दा पहिलेको पेशागत स्थिति ३२

४.२.३ एच.आई.भी. संक्रमितको मासिक आम्दानी तथा बचत ३२

अध्याय-पाँच (Chapter Five) ३५-४३

हेयभाव र भेदभावले एच.आई.भी. संक्रमितलाई पारेको असर ३५

५.१ एच.आई.भी. का श्रोतहरू ३५

५.२ शुरुमा एच.आई.भी. संक्रमितमा परेको असर ३६

५.३ पारिवारिक सम्बन्ध ३७

५.४ उत्तरदाताको HIV बारेमा थाहा पाएपछि परिवारको प्रतिकृया ३७

५.५ साथीसँगको सम्बन्ध ३८

५.६ उत्तरदाताको अनुभवमा समाजले उनीहरूलाई दिने विभिन्न सामाजिक उपमाहरू ३९

५.७ एच.आई.भी. संक्रमितलाई मानिसहरूले साधारण मान्छे सरह हेर्दैनन, त्यतिवेलाको उत्तरदातामा अनुभव ४०

५.८ उत्तरदाताको सामाजिक कार्यमा सहभागीता ४१

५.९ सामाजिक कार्यमा सहभागी हुँदा पाएको व्यवहार ४१

५.१० उत्तरादता HIV Positive भएपछिको अवसर ४२

५.११ उचित अवसर नपाउनुका कारणहरू ४३
५.१२ एच.आई.भी. संक्रमितमा व्यक्तिगत अवसरहरू ४४
५.१३ पारिवारिक असरहरू ४५
५.१४ सामाजिक असर ४६
अध्याय- छ (Chapter Six) **४७-५७**
हेयभाव र भेदभावका कारण **४७**
६.१ उत्तरदाताको पेशा ४७
६.२ एच.आई.भी सम्बन्धी सूचनाका स्रोत ४७
६.३ एच.आई.भी संक्रमित प्रति उत्तरदाताको विचार र धारणा ४८
६.४ एच.आई.भी संक्रमित प्रति उत्तरदाताको व्यवहार ४९
६.५ घरवार विहिन हुनका कारणहरू ४९
६.६ एच.आई.भी संक्रमितलाई किन घृणा गर्छन भन्ने बारेमा उत्तरदाताको विचार ५०
६.८ हेयभाव र भेदभावका कारणहरू ५०
वैयक्तिक अध्ययन **५१**
अध्याय- सात (Chapter Seven) **६१-६७**
सारांश, निष्कर्ष र सुझाव **६१**
७.१ सारांश ६१
७.२ निष्कर्ष ६४
७.३ सुझाव ६७
Reference
प्रश्नावली

तालिकासूची

तालिका नं. विषय	पेज नं.
तालिका नं. १.१: विश्वमा HIV/AIDS को अवस्था Dec. 2006	३
तालिका नं. १.२: नेपालको एच.आई.भी एड्स बारे एक झलक- मंसिर २०६४	७
तालिका १.३: समूहगत रुपमा HIV संक्रमित व्यक्तिहरू	७
तालिका १.४: उमेरको आधारमा एच.आई.भी. संक्रमित व्यक्तिहरू	७
तालिका नं. ४.१.१: उमेर र लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	२४
तालिका नं. ४.१.२: जन्मस्थानको आधारमा उत्तरदाता विवरण	२५
तालिका नं. ४.१.३: शैक्षिक अवस्था	२६
तालिका नं. ४.१.४: उत्तरदाताको धार्मिक अवस्था	२६
तालिका नं. ४.१.५: पारिवारिक संरचना	२७
तालिका नं. ४.१.६: वैवाहिक स्थिति	२८
तालिका नं. ४.१.७: बसाईको स्थिति	२८
तालिका नं. ४.२.१: पेशागत स्थिति	२९
तालिका नं. ४.२.२: पेशागत स्थिति	३०
तालिका नं.४.२.३: मासिक आम्दानी	३१
तालिका नं. ५.१: एच.आई.भी का स्रोतहरू	३२
तालिका नं. ५.२: एच.आई.भी. संक्रमितको पहिलो असर	३३

तालिका नं. ५.३: उत्तरदाताको विवरण उनीहरूको परिवारका सदस्यहरूले थाहा पाए नपाएको आधारमा ३४

तालिका नं. ५.४: परिवारलाई भनेपछिको प्रतिक्रिया ३५

तालिका नं. ५.५: उत्तरदाताप्रति साथीहरूको व्यवहार ३६

तालिका नं. ५.६: सामाजिक उपमा ३७

तालिका नं. ५.७ : उत्तरदातामा अस्वीकारको अनुभव ३७

तालिका नं.५.८: सामाजिक कार्यमा सहभागीताका आधारमा उत्तरदाताको विवरण ३८

तालिका नं. ५.९: सामाजिक कार्यमा सहभागी हुँदा पाएको व्यवहारको आधारमा उत्तरदाताको विवरण ३९

तालिका नं. ५.१०: अवसरका आधारमा उत्तरदाताको विवरण ३९

तालिका नं. ५.११: उचित अवसर नपाउनुको कारण ४०

तालिका नं. ६.१: पेशा अनुसार उत्तरदाताको विवरण ४४

तालिका नं. ६.२: सूचनाको स्रोतको आधारमा उत्तरदाताको विवरण ४५

तालिका नं. ६.३: उत्तरदाताको विचार र धारणा ४५

तालिका नं. ६.४: संक्रमितप्रति उत्तरदाताको व्यवहार ४६

तालिका नं. ६.५: घरवार विहिन हुनुका कारणका आधारमा उत्तरदाताको विवरण ४६

तालिका नं. ६.७: घृणाका कारणका आधारमा उत्तरदाताको विवरण ५०